

ძველი ქალაქის რეაბილიტაციისა და განვითარების ფონდი

დავით აღმაშენებლის პროსპექტის №106 შენობის
ისტორიულ-არქიტექტურული კვლევა

თბილისი

2010

საკვლევი შენობა მდებარეობს დავით აღმაშენებლის პროსპექტის №106-ში, კვარტალში, რომელსაც ფარგლავს კ. მარჯანიშვილის, დ. უზნაძისა და გ. ტეტელაშვილის ქუჩები. იგი წარმოადგენს კულტურული მემკვიდრეობის უძრავ ძეგლს.

თანამედროვე გეგმა

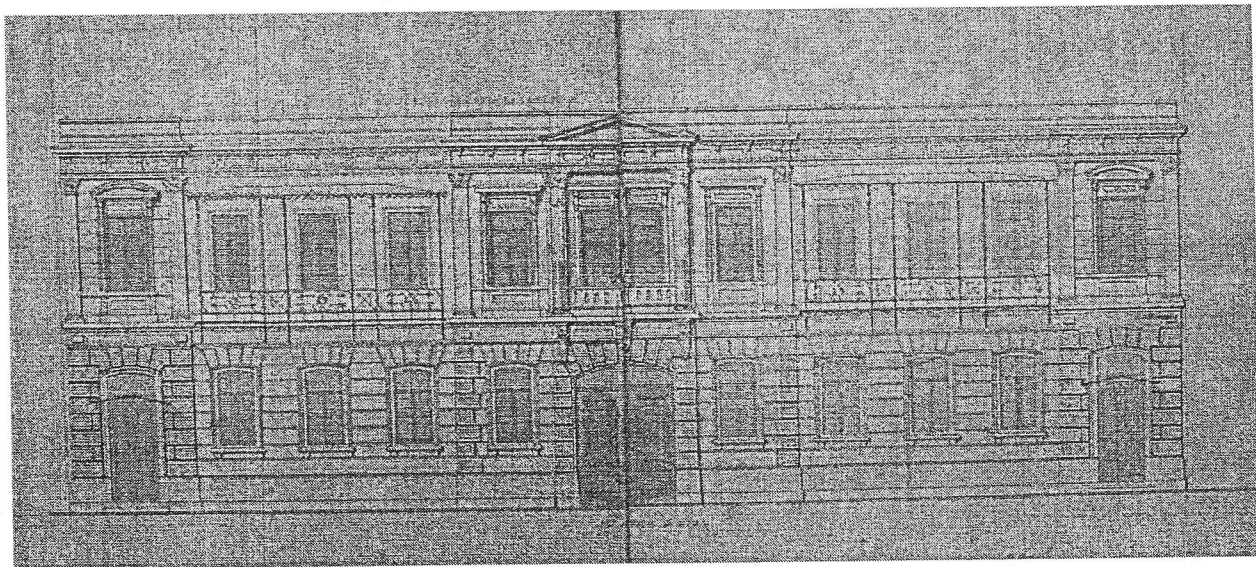
შენობის პროექტი 1877 წლის 6 იანვარს დამტკიცდა. მისი მფლობელი იყო ეკატერინე შვარცი, ხოლო არქიტექტორი – ლეოპოლდ ბილფელდი¹. ნაგებობა თავდაპირველად ორსართულიან საცხოვრებელ სახლს წარმოადგენდა, მაგრამ 1930-იან წლებში, როდესაც მოხდა დავით აღმაშენებლის პროსპექტის რეკონსტრუქცია, მეზობელი შენობების მსგავსად (№108, №110) მასაც დააშენეს მესამე სართული. დაშენების პროექტი 1932 წლის 4 ნოემბერს დამტკიცდა. მშენებლობა 1933 წელს დასრულდა და სახლში საქართველოს გეოლოგთა საძიებო ბაზა იქნა განთავსებული².

¹ სცსსა, ფონდი 192 8ა, №10726

² გ. დ. ბეჯანიშვილი, *Плехановский проспект*, თბ. 1945, გვ. 10. თბილისის ცენტრალური არქივი, ფონდი 5, 2ა №2455

დღეს სახლი №106 სამსართულიან, მრავალფუნქციურ შენობას წარმოადგენს. ის მთავარი ფასადით დავით აღმაშენებლის პროსპექტზე გადის, ხოლო უკანა მხრიდან მოზრდილი ზომის შიდა ეზოს დაირთავს. პირველი სართული კომერციულად არის ათვისებული, ზედა ორი სართული კი საცხოვრებელი დანიშნულებისაა.

არსებული შენობის შედარება ლ. ბილფელდის მიერ შედგენილ პროექტთან ცხადყოფს, რომ პროექტი ნაწილობრივ შეცვლილი სახით განხორციელდა. ცვლილებები ძირითადად ფასადის გადაწყვეტას შეეხო. შენობის (მისი თავდაპირველი ორი სართულის) გეგმა და საერთო არქიტექტურულ გადაწყვეტა პროექტს ძირითადად ემთხვევა.

სახლი მთავარი ფასადი. 1877 წლის პროექტი. არქ. ლ. ბილფელდი.

მთავარი ფასადი შეუღლესავი აგურისაა (დღეს ის თეთრად არის დაფერილი) და უხვად არის გაფორმებული ნაღესობაში გამოყვანილი, რუხად დაფერილი დეკორაციული ელემენტებით. ფასადის ცენტრსა და კიდეებს მსუბუქი რიზალიტები აღნიშნავს. პროექტზე ცენტრალური რიზალიტი მეტად იყო აქცენტირებული და სამ ღიობს მოიცავდა, მშენებლობისას კი გააკეთეს ერთი ღიობი. პირველი სართული მშვილდთალოვანი ფანჯრების რიგის ნაცვლად სწორკუთხა ფართო ვიტრინებით არის გახსნილი (სავსებით შესაძლებელია, რომ ვიტრინები გვიან იყოს გაჭრილი. ამ მოსაზრებას აძლიერებს ის ფაქტი, რომ 1933 წლის პროექტზე პირველი სართულის მარცხენა მონაკვეთზე ვიტრინებია ნაჩვენები, მარჯვენაზე – ფანჯრები), ხოლო მეორე სართულზე შუა რიზალიტის

აქეთ-იქით სიმეტრიულად განთავსებული ოთხ-ოთხი სწორკუთხა ფანჯრის ადგილას დღეს ნახევარწრიულთალოვანი ღიობებია: ფასადის მარჯვენა ნაწილში – ხუთი, მარცხენაში – ექვსი. ფანჯრების სხვადასხვა რაოდენობა ოდნავ ასიმეტრიულს ხდის ფასადს.

სახლის ფასადი. 1950-იანი წლების ფოტო.

პირველ სართულზე ვიტრინებს შორის მოქცეული კედლის ვიწრო მონაკვეთებზე მონაცვლეობს შეუღესავი აგურის წყობა და ნაღესობაში გამოყვანილი მართკუთხედები. ზემოთ, უშუალოდ ღიობების თავზე, შეუღესავი აგურის ვიწრო სარტყელია, რომელსაც კბილანების რიგი გაუყვება. სართულშუა სარტყელი ნაღესობაში გამოყვანილი სწორკუთხა გეომეტრიული ელემენტებით არის გაფორმებული. პროექტზე ის – ისევე, როგორც მეორე სართულის მონაკვეთი – სადად, დეკორაციული გაფორმების გარეშე დატოვებული (გარდა რიზალიტებისა, რომელთა ფანჯრის ძირები კედლის დონიდან ჩაწეული მართკუთხედებით არის აღნიშნული). პროექტისგან განსხვავებით, აგებული

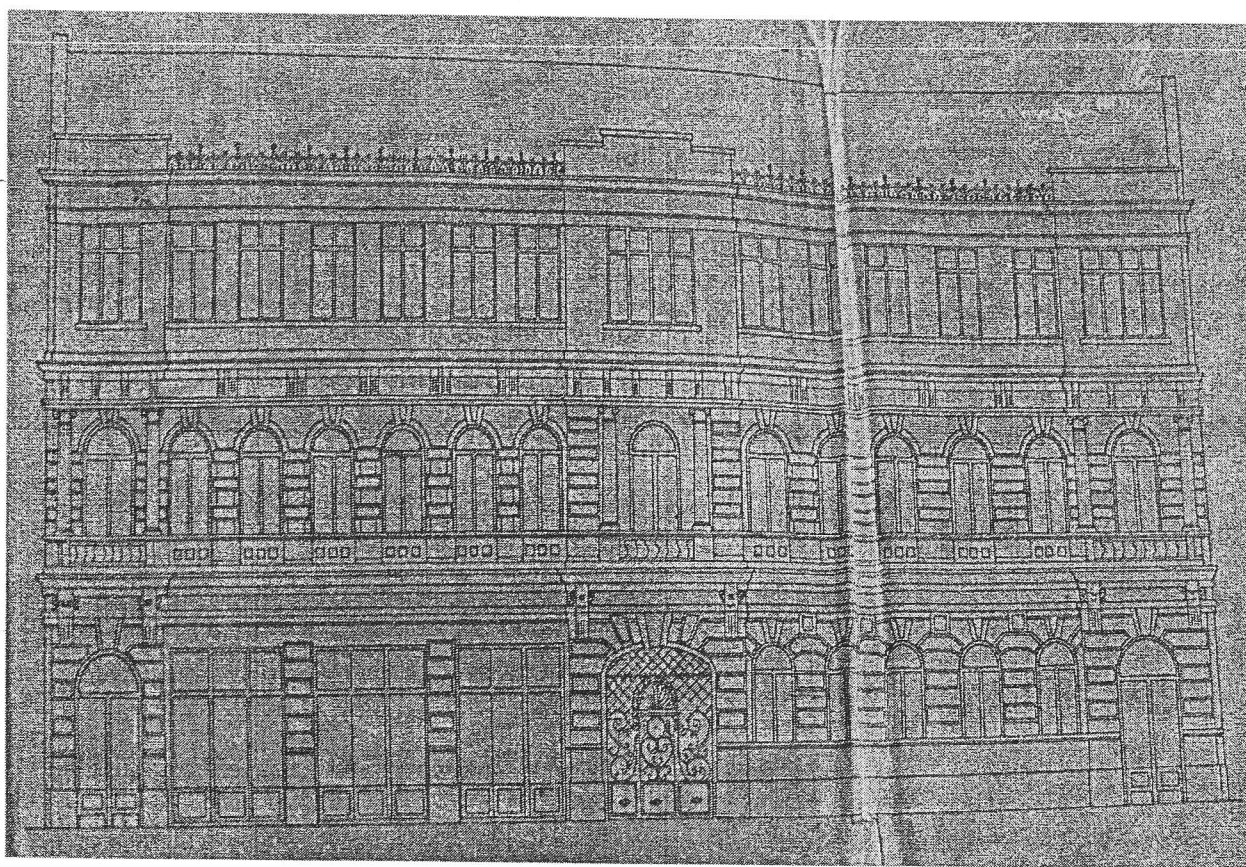
შენობის ფასადის ძირითადი სამკაული სწორედ მეორე სართულზეა თავმოყრილი. შუაკედლისები, პირველი სართულის მსგავსად, შეუღესავი აგურის და ნალესობაში გამოყვანილი სწორკუთხედების მონაცვლეობით არის დამუშავებული. ფანჯრების თაღები საჭეტი ქვების იმიტაციით არის აღნიშნული. პროექტზე შუა რიზალიტის ორსავე მხარეს მეორე სართულზე გადმოკიდებულია ლითონის აუურული გადახურული აივნები, რომლებიც სამ-სამ ღიობს მოიცავს. ეს აივნები არ განხორციელებულა. დღეს მხოლოდ რიზალიტებს აქვს ქვის აივნები. კიდურა რიზალიტებზე ისინი დეკორაციულად დამუშავებულ ქვის მოდულიონებზეა ჩამოყრდნობილი. აივნების თაღოვანი ღიობები კი იონური სვეტებით არის ფლანკირებული. ორსავე რიზალიტს აგვირგვინებს სეგმენტური ფრონტონები, რომლებიც კარნიზის თავზეა აღმართული. პროექტზე ეს ფრონტონები უშუალოდ ფანჯრებზე იყო დასმული.

ოდნავ განსხვავებულად არის გადაწყვეტილი ცენტრალური რიზალიტი. მისი აივანი არ სცილდება კედლის ზედაპირს, ხოლო კარის ღიობი სწორკუთხაა. ფრონტონი აქ არ არის, თუმცა პროექტზე ღიობის თავზე ნაჩვენებია სამკუთხა ფრონტონი. ძნელი სათქმელია, ის არ განხორციელდა თუ გვიანდელ დაშენებას შეეწირა.

ფასადს (მესამე სართულის დაშენებამდე) მაღალი ანტაბლემენტი ასრულებდა. მის ქვედა ნაწილს შეადგენს ფრიზი, რომელზეც შეუღესავი აგურის გლუვი მონაკვეთები შეწყვილებულ ტრიგლიფებთან მონაცვლეობს. (მეორე სართულზე გლუვ მონაკვეთებს შეესაბამება ფანჯრები, ტრიგლიფებს – შუაკედლისები). ტრიგლიფების თავზე გაკეთებულია შეწყვილებული კრონშტეინები, რომლებსაც ეფუძნება კარნიზის გადმონაშვერი. კარნიზის ქვედა ნაწილი კრონშტეინების დონეზეა და მსხვილი კბილანების რიგით არის შემკული.

მესამე სართული სახლს, როგორც ითქვა, 1933 წელს დაშენდა. პროექტს ზუსტად არც ის მიჰყვება, მშენებლობისას მცირე ცვლილებები აქაც შეუტანიათ. ზოგადად შეიძლება ითქვას, რომ პროექტი უფრო მკაცრად კონსტრუქტივისტულია, აშენებულ სართულზე კი დამატებულია ტრადიციული არქიტექტურული ელემენტები. რიზალიტების გაგრძელებები, პროექტზე ნაჩვენები სწორკუთხა ფანჯრების ნაცვლად, თითო თაღოვანი ღიობით იხსნება. კიდურა ღიობები კანელირებული პილასტრებით არის ფლანკირებული, ხოლო ცენტრალური – მასიური ნახევარსვეტებით, რომლებიც აშკარად ძველის

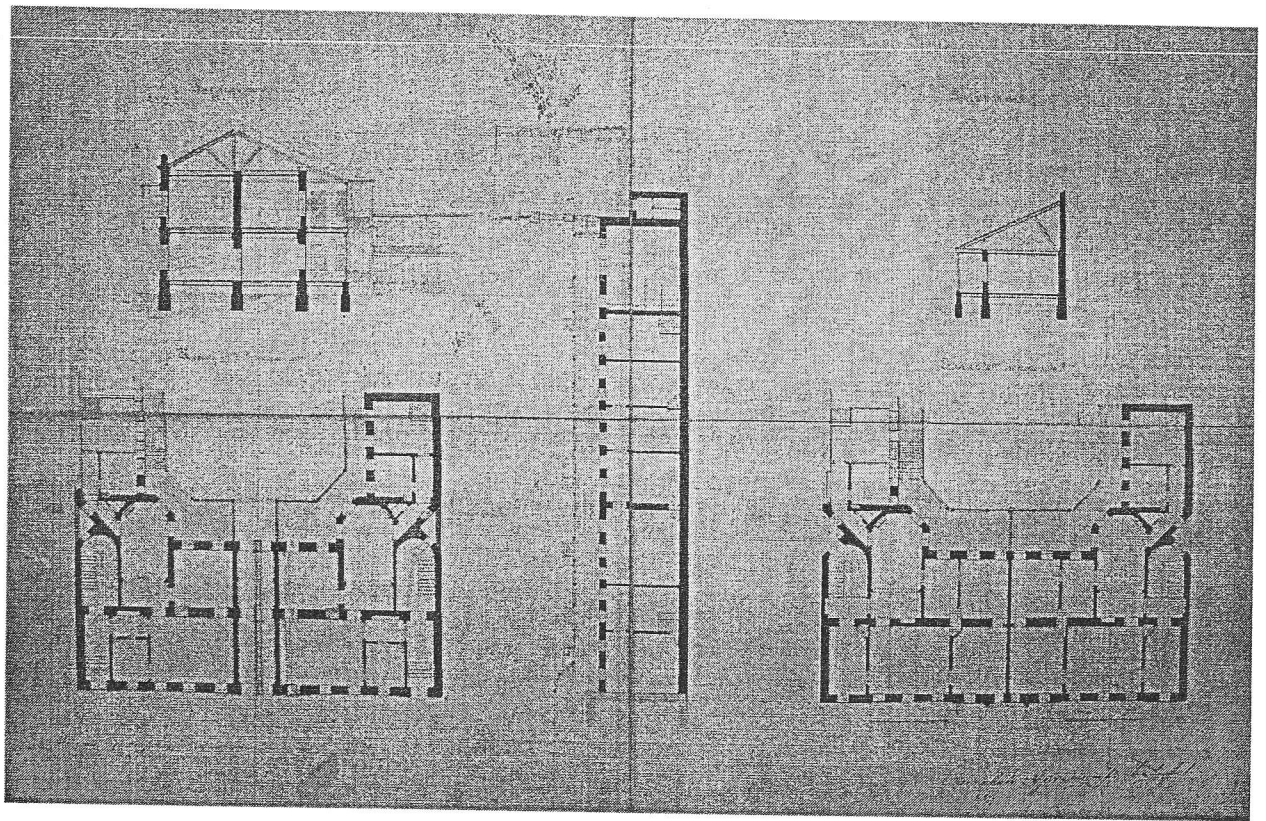
მიბაძეით არის გაკეთებული, თუმცა საკმაოდ უხეიროდ. მესამე სართულის ყველა ფანჯარას პროფილირებული საპირე შემოუყვება. ფასადი ასევე პროფილირებული კარნიზითა და დაბალი გლუვი პარაპეტით სრულდება. პროექტის მიხედვით, პარაპეტი მხოლოდ რიზალიტების თავზე უნდა ყოფილიყო, ხოლო მათ შორის არსებული მონაკვეთები ლითონის აუურულ მოაჯირს უნდა შეეფესო. ამ დეტალმაც ცვლილება განიცადა და როგორც ჩანს საბოლოოდ აღარც განხორციელებულა.

მესამე სართულის დაშენება. 1932 წლის პროექტი.

№106 სახლს გეგმაში ლათინური U-ს ფორმა აქვს. ის მოზრდილი შენობაა და მისი ყველა მონაკვეთის ერთმანეთთან კავშირს რამდენიმე სადარბაზო უჯრედი უზრუნველყოფდა. კიდურა რიზალიტებში განთავსებული სადარბაზოებიდან დღეს მხოლოდ მარჯვენა ფუნქციონირებს (მარცხენაში კაფე-ბარი „პაემანია“ განთავსებული). სადარბაზოში ხის ორფრთიანი კარიდან შევდივართ. კარს ხეში ნაკვეთი არქიტექტურული დეტალები ამკობს და ლითონის აუურული ცხაურები აქვს. სადარბაზოს პირველი სართულის კედლები პილასტრებით და მათზე გადასროლილი ნახევარწრიული თაღებით არის

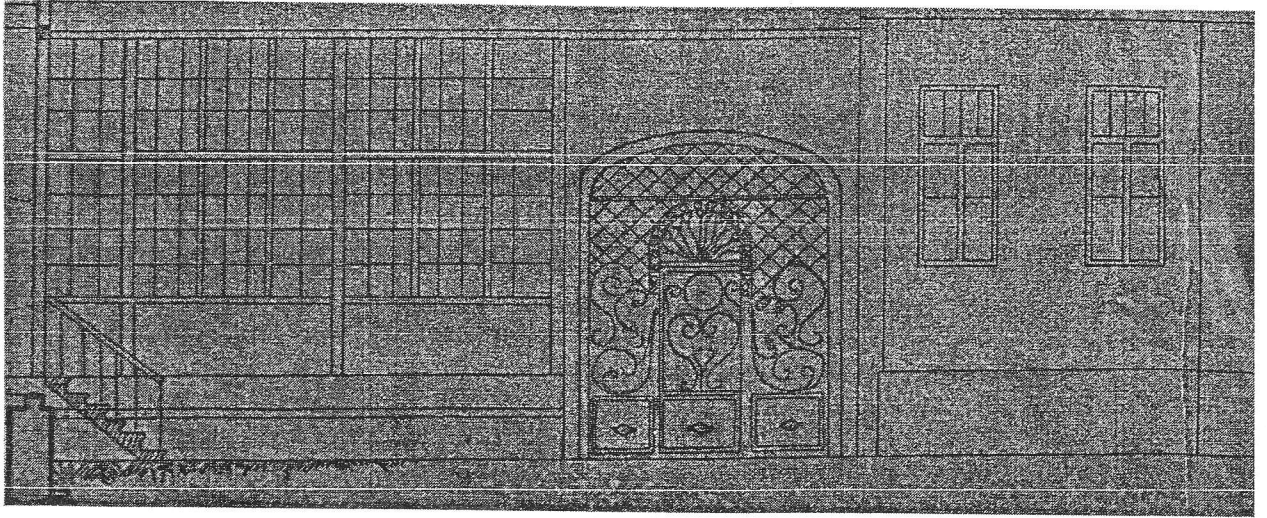
დამუშავებული, ხოლო პლაფონს შემოუყვება მცენარეული ორნამენტების ფრიზი, რომლის შიგნით მძივივით აკინძული ბურთულების მწკრივით შემოსაზღვრული მართკუთხედი ჩაწერილი. ორივე სართულის იატაკზე მოჭიქული კერამიკული ფილებია დაგებული. ასეთივე ფილები – ალისფერი სამყურა ორნამენტი ღია ყვითელ ფონზე – დავით აღმაშენებლის პროსპექტის რამდენიმე სახლში გვხვდება (მაგალითად, №149ა-ში). კიბეს ლითონის აპურული მოაჯირი და აპურული დეტალებით შემკული საფეხურები აქვს.

სახლის გეგმა. 1877 წლის პროექტი.

შიდა ეზოში შესასვლელ ტალანი, რომელიც შუა რიზალიტის პირველი სართულის არეშია მოწყობილი, ლითონის აპურული კარით იკეტება. ალაყაფის სამფრთიანი კარი ორ ფერშია გადაწყვეტილი: ძირითად ლურჯ ტონზე ოქოსფერით ფოთლოვანი ორნამენტი და კონცენტრული წრეებია დატანილი.

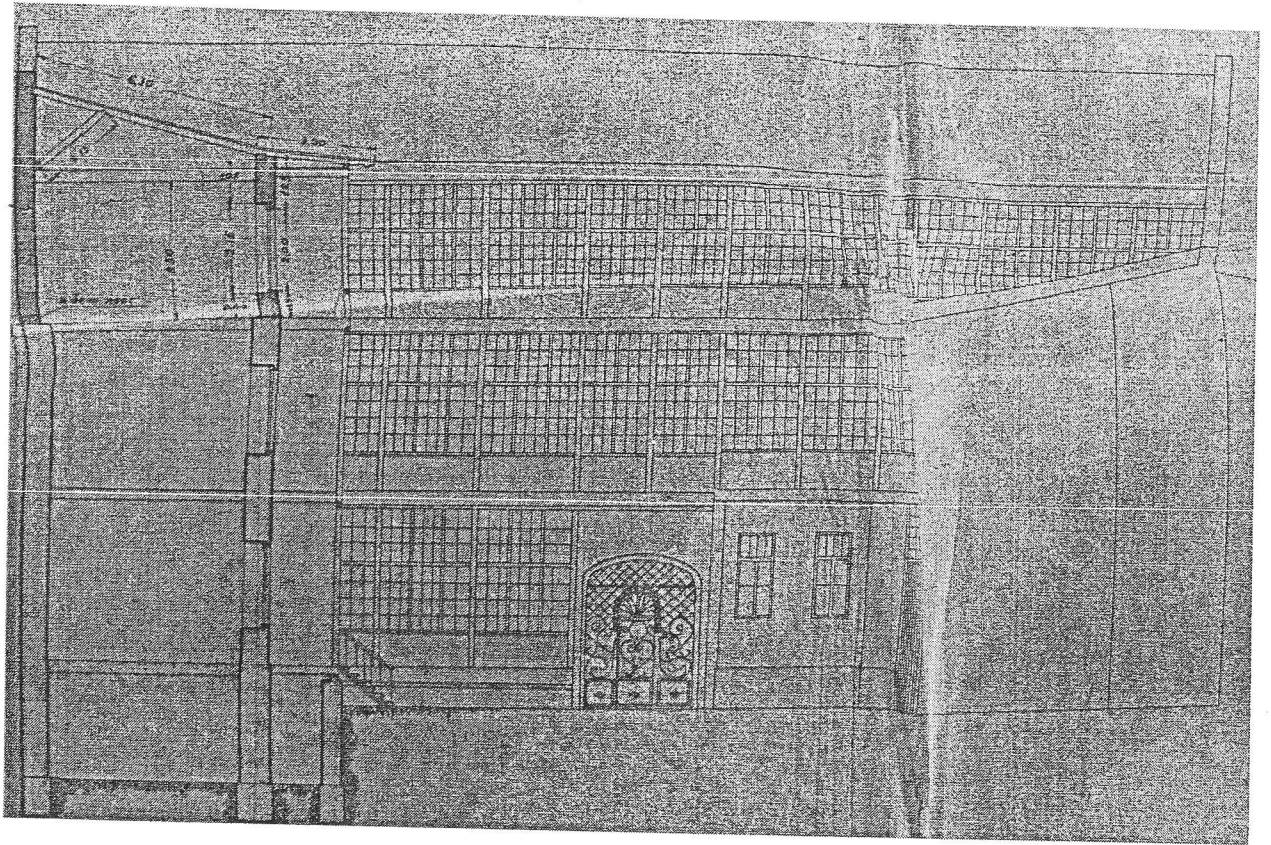

ალაყაფის კარი. 1932 წლის პროექტი.

წაგრძელებული ტალანის მარცხენა კედლის ბოლოში კიდევ ერთი სადარბაზო კარია გაჭრილი, საიდანაც სახლის მარცხენა მონაკვეთში ვხვდებით. სადარბაზოს იატაკზე ორივე სართულზე რუხი, შავი და თეთრი ფილები აგია. კიბის აყურული მოაჯირი ლითონისაა.

შიდა ეზოს მხარეს მიმართულ ფასადებს ხის ჭვირულმოაჯირიანი შუშაბანდები აქვს. შუშაბანდები ცალკეულ მონაკვეთებში აგურით და ბლოკით ამოუშენებიათ, თუმცა მთლიანობაში კარგად არის შემონახული და წარმოდგენას გვიქმნის ეზოს თავდაპირველ სახეზე.

ეზოს ფასადი. 1932 წლის პროექტი.

სახლი №106 მხატვრული ღირებულების მატარებელია. მისი მთავარი ფასადი, მეზობელ შენობებთან ერთად, არსებით როლს თამაშობს დავით აღმაშენებლის პროსპექტის ისტორიული სახის შექმნაში. ასევე ღირებულია ეზოს მხარეს მიმართული ხის შუშაბანდები. სახლი ცუდ ფიზიკურ მდგომარეობაშია (განსაკუთრებით სახურავი, საიდანაც წყალი ჩამოდის).

რეკომენდაციები:

- შენობა კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლს წარმოადგენს. მის გამორჩეულ მხატვრული ღირებულებას, პირველ რიგში, განაპირობებს აღმაშენებლის პროსპექტზე გამომავალი ფასადი. ამდენად, ყოველგვარი ჩარევა განსაკუთრებულ სიფრთხილეს მოითხოვს.
- დაუშვებელია შენობის არქიტექტურული სახის რაიმენაირი შეცვლა, ფასადის ელემენტების მოხსნა ან დამატება, სახურავის ფორმის და სიმაღლის შეცვლა.
- ფასადი კარგად არის შემონახული და არსებით ჩარევას არ საჭიროებს. სასურველია ფასადი გასუფთავდეს. ძირითადად დაზიანებულია მესამე სართულის მონაკვეთი, სადაც საჭიროა ნალესობის შეცვლა და პროფილირებული დეტალების აღდგენა.
- მოსაწესრიგებელია პირველი სართულის მონაკვეთი. აუცილებელია გაკეთდეს ვიტრინების დიზაინი ერთიანი პროექტით.
- სასურველია მოწესრიგდეს სადარბაზოები და აღდგეს იატაკის მოპირკეთება.
- აუცილებელია სახლის სახურავის შეცვლა, რომელიც ძალიან ცუდ მდგომარეობაშია.

რეკომენდაცია

(დავით აღმაშენებლის №106-ის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის ფასადზე სარეკლამო აბრის განთავსებისათვის)

დავით აღმაშენებლის №106 წარმოადგენს XIX ს-ის ამპირული სტილის ნაგებობას, რომელიც კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსს ატარებს. შენობა განახლდა 2011-2012 წწ.-ში ძველი ქალაქის რეაბილიტაციის პროგრამის პროცესში.

დავით აღმაშენებლის №106-ის სადარბაზოს შესასვლელი აქცენტირებულია თაღოვანი პორტალით, რომელიც ქვისა და აგურის ნაწილების მონაცვლეობით არის დეკორირებული.

- შენობის შესასვლელის თაღზე ნეონის სარეკლამო აბრის განთავსება შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, თუ ის არ დააზიანებს ქვის ნაწილს, ამასთან, აბრა უნდა განთავსდეს კედელთან შვერილად, ისე, როგორც მის უშუალო სიახლოვეს არსებული კულტურული მემკვიდრეობის სხვა ძეგლებზე.

ხელოვნებათმცოდნე
ლალი ანდონიკაშვილი

2012 წ. 8 ივლისი